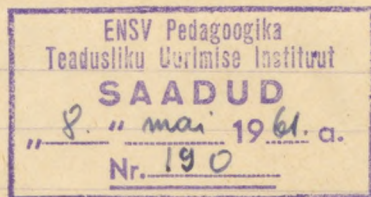

J. Kurn

Maidla valla Maidla algkooli
õuest,
aiast ja
kõõgivilja võistluskasvatusest

1924 - 1940

Jäin Maille rillele seisma ja vaatlesin
 tünn aega toredat end. härrastumaja, kes niisid
 pidli asuma minu uus Töö- ja elukoht.
 Mu süda läks koke kerges: vähemalt koht
 on ilus!

Olin kogu aeg muretsenud, kuidas kolmas
 münd saadetakse. Sellest kaardusest tingisuna
 ei harkunud ma Tüsti jaama poole kohas-
 letoomiseks hobustki ostma. Jätsin parid
 jaama ja tulin jalgi kohale, et juba, kui
 elutingimused on eriti halvad, siis Narva
 tagasimineks vähem kulukas. Jäämise korral
 aga leiab hobuse kohapeal. Jaama ei ole
 palju maad — käigast 4 kilomeetrit.

Kuid mu meeleolu langes varsti. Koht
 oli ainult kaugele ilus. Kui väravaast

kivimüüriga piiratud õue astust, jäi klm
ismalt suurele kanakarjale peatumale. Kann
oli kõrgjal noortemais.

Oli näha endise mõisaalga ringtee osa,
kuid see oli rohtu kasvanud ja nähtavasti
sepa ei kasutatud, sest võravad suured maja
juurde otse üle muru palju sissesõidetud sü-
gavaid paralleelseid raaspeid.

Paraaduse juures tõusis tee kõrgemale
ja oli piiratud kahelt poolt laudkatusesega
kaetud müüridega. Nii müürid kui ka laud-
katus olid lagunemised. Ühepoolal müüri ees
paraaditepi vaatas kasvavad kaks hiigelpuu:
pärn ja saar. Nende vahel kõrges peaaegu
müüri ülemise ääreni ulatuv prügikunnik,
kuhu aastate jooksul oli visatud igasugused
jäätmeid, konservekarpe, tühka, kartulikoori,
põrandapühkmeid ja kes teabki veel mida.
Kogu see mägi levitas vastikut lehma.

Kahel pool prügikunnikut kasvavad vanad
raagus sirelipässad. Maja lõunapoolse otse
juures asus sireli-looming- ja pihlak-
džungel ali samuti täis igasugust prehti.

Maja põhjapoolse otsa juures vedelesid suurte ilupuude all küttepuid.

Trepilauad olid läbi mõdanenud ja siit-
sealt paigastud lauastükidega. Nii trepp kui
ka trepistine tee oli kanasõnnikut täis.
Kui ei tahtnud jalga mõärada tuli mitte
ümberst õlmutada vaid tähepanelikult
ette vaadata, kuhu jalga asetada.

Oma uuest töökohast ei teadnud ma
enne Mäidlasse tulekut muud, kui et
olen Savala algkooli õpetajaks määratud
ja et seal asub Mäidla mõisa end. härras-
temajas. Alles nüüd selgus, et Savala
algkooli 3 klassi asuvad endiselt Savalas
ainult 4 klass on Mäidlasse üle toodud
ja töötab 1. septembrist alates. V klass veel
ei tööta - ootab uut õpetajat. See oli
1924. a. oktoobri keskpaigas. Kindlasti
küll ei mäleta aga oleks nagu meelde
jäänud et Mäidlasse tulim 13. oktoobril.

Savala algkooli kasutuses oli vaid saal
ja üks väike tuba, mis allesat mulle määratud.
Kõik teised ruumid aga olid vana emigrantide

kooli korralduses. Siin asus ka emigrantide
kooli intesaat ja õpetajate korterid. Keldritaseme
oli rajatud kanala. Iga õpetaja kooldas
oma kanu. Mii ei elanud see ühes suures
kanakari, mida ühes nägiti, vaid mitu
kanakarja.

Hiljem oli isegi huvitav jälgida, kuidas
kandomanikud oma kanu söösid. Tüles
paraadtrepile hakkas kandomanik, teraseline
või puidukauss käes, kanu kutsuma ja kogu
jooksid trepi juurde kokku ainult tema kanad.
Teiste perede kanad reageerisid jälle ainult
oma peremehe või perenaise kutsele.

Kanu söödeti ikka trepi as. Sellepärast
siis oligi just trepietne eriti rahjane.

x x x

Jah, midagi röömustavat siin ei elanud.
Ümbrus on masendav. Töö toimub lühiklassis,
kus kokku on üle 50 õpilase. Saali - s.o. meie
klassiruumi - pääseb läbi emigrantide kooli
ühe klassitua. Mingisugust jalutusruumi
ei ole. Jäab üle lapi vahetunniks igaüks

puhul õue soata või klassi tuuletõmbuse kätte
jättes. Ruume ja tuulutamist peab.

Ka Töö ise tekitas mureid. Tervelt 8 aastast
pärast ma enam algkoolis õpetanud. Olin
võrdunud algklasside tüöst ja ka Töömeetodid
olid muutunud... Mis teha?...

Närva ma siiski tagasi ei käinud. Õppeaasta
keskel ei ole õpetaja kohta enam kerge saada,
aga milline kolit mõnel teiselgi alal nii väga
müüdi ootab.

Jäin.

Tööstisin end sellega, et ega ma siia
ikka kauemaks jää kui üheks õppeaastaks.
Kuid kõik läks teisiti: töötasin Maidlas
Tervelt 16 aastat.

Järgmisel 1925. a. suvel muudeti Maidlas
töötavaid klassid iseseisvaks „Maidla valla
Maidla algkooliks“ – nii oli uue kooli
ametlik nimetus – ja mind määrati
juhatajaks.

Algul töötasid neljas ja viies klass, kuid
niimid juba valdi. Järgmisel 1926/27 õp. a.
avati kuues klass. V ja VI klassi tulid

õpilased kokku Savalast, Aidust, Aidu-Liivalt ja
^{Aidus-Konnelt,} Hinkulast, Käisast Oandult, Piilselt ja Tarumalt.
 Avati internaat. V ja VI klass töötasid ühise-
 klassidena, Maidla laste jaoks avati hiljem
 I, II, III ja IV klass liitklassina.

Varemalt käisid Maidla asunduse nooremad
 lapsed Savala koolis. Nüüd jäi seal ruumi
 lahedamaks ja neljanda klassi lapsi ei
 tarvitanud enam Saadlast Maidlasse vatti.
 Seetõttu kaardas kasvus Maidla algkool,
 vähendati vene emigrantide kasutuses olevaid
 ruume, kuni nende kool ruumid lõplikult
 Kiviõlli siirdus, kuhu varemalt jätk-järgult
 oli klasse ja õpetajaid sile viidud.

Õpetajate kohta Maidla algkoolis ei ole
 midagi erist märkida. Vast ainult seda,
 et Maidla algkooli õpetajad olid kõik „vama-
 maalised“ ja püüdsid vältida siis maadi-
 läinud töökooriga mängimist. Tähelepanek
 „esindliku“ õpetaja töömoodid võis kokku
 võtta lausesse:

„Joonista paberile, lõika välja, klebi vihk!“

Nii kujunesid kõik tunnid joonistamiseks.

ja käsitähtundideks, olgu see siis looduseõpetus, geograafia, matemaatika või keeleõpetus.

Selle meetodi pooldajad väitsid: „Mida õpilane on joonistanud, seda ta enam ei unusta.“ Kuid need õpetajad unustasid ise, et kõike ei saagi joonistada. Kuidas sa, näiteks, joonistad paberile vöörkeele õppimise puhul „õnn“, „julge“, „armastus“, „vika“ jne., kuidas lõikad välja ja kleepid vöörkeele? Aga kui neid keerakamaid sõnu tuleb lihtsalt ära õppida, miks peame siis aru saama-ramaks sõnuide nagu „maja“, „tool“, „laud“ jne.^{*)} pildid paberile joonistama, välja lõikama ja vöörkeele kleepima, lihtsaks — aega raiskama?!

Maidla algaas selle mõhkaiguse all ei kannatanud, näitlikustamisest kasutati vajaduse ja mõistlikkuse piires. Õpilaste teadmised olid täiesti rahuldavad.

x x x
x

*) Näited on võetud ühe „esirindliku“ kooli õpilaste saksakeelsest viikrust.

Tuleme tagasi koolinaja ämbriuse juurde. Lõdaks äeldule pean veel märkima, et ^{peahoone} kõrval asuvas aednikumajas elas kuni oma maja valminiseni asunik Kuumnik, kes koolinaja õuel karjatas sugutäkki ja samas ka paaritas täxule tuohed määrasid.

Ra üle-jõe elunes asunik Pungas, kelle hooldusel oli maidla pulliühingu sugupull, leidis kooli õues sobiva karjamaa üma hooldalusele.

Esimesel Maidlas Töötamise kevadel, kui ma veel juhataja ei olnud, alustasin võitlust kanadega. Teatasin emigrantidele kooli juhatajale, et kuna ka eesti kooli lapsed kasutavad paraad-treppi, on mul vägu näuda, et trepp ja selle ümne oled kanasõnnikust puhas.

Mulle ei vaieldud vastu, aga see olevat raske teostada. Tahes hoiti küll kannu peldriruumides kinni, kuid juba varakevadest lasti õue. Aga kes neid seal ikka karjitada jõuab! Siiski, asi veidi paranes: kannu hakati säötma trepist kaugemal ja

Trepp muutus veidi puhtamaks. Ka koristame
kivadel ara prahikunniku trepi eest.

Ja see oligi kogu hümese aasta saavutus.

Kooliõu jäi endiselt karjapõhise sugu-
tõuk, sugupõlv ja kanadele.

Sügisel, kui olin juba uus kooli juhataja,
ehitati uus avaram väliskäimla ja prüginõut,
millist enne üldse ei olnud. Kuigi nüüd
oli võimalus vältida trepietise prahi-
kunniku tekkimist, kasvab see talvel
siiski visalt edasi. Oli ju palju megalvam
harjunud kombe kohaselt salk üle müüri
lumme visata, kui külma ilmaga kangemalt
prahikasti viia.

Talvets kadusid kooliõulest kanad, sugu-
tõuk ja sugupõlv, asemel aga tuli uus
veel hullema egiptuse muhtlus, mis andis
ennast tunda nii talvel kui suvel -
lõngased! Nii neid siis veel küll ei nime-
tatud. Neid kutsuti siis külakangelasteks.
Lugu oli järgmine.

1925/26. õppeaastaks sai Maaila algkool
oma valduse rohkem ruumi ja Maaila

laulukoori anti võimalus harjutamas
käia. Koorijuhht Jaak Aru oli väga ener-
giline mees. Koor laulis hästi. Oli kogu
ümbruskonna parim laulukoor. Kuid
koorijuhil oli suur viga: tal ei olnud
mõõdetunnet. Laulukoori harjutused
algasid kell 9 õhtul ja lõppesid tavaliselt
kella 2-3 paiku öösel, kuigi harjutused
pidid kokkuleppe kohaselt lõppema kell 11
õhtul. Kaas korda nädalas, mil laulukoor
harjutas, puudus maja päriselanikel - niinul
ja vene õpetajatel - ööelu. Internaatlasi
elavad lapsed ei kurtunud, kuna noortel
on raske unni.

Uel suurem häda aga peitus nendes
mehehaakartistes, kes ei käinud laulukooris
laulmas, kuid keskääks kogunesid kolmaja
urde ette laulukoori tütarlapsei vaatama,
et neid koju saata.

Raske - kolm tundi pimedas ja külmas
voodata ei ole naljaasi. Hakkab külm ja
igav. Pole siis ime, et tehti igasugust
nalja ja vägitõusid. Harvestati vabamõeldust,

sõrmevedu, lihtsat tõuklemist. Kangutati
paallagunenud trepikesistest müüridest
lahti kive, läbi sisse resti küüli aken,
pilluti laiali püürüid kolistati vanaaegse
uksekoputiga* jne. jne...

Kuid seegi oli alles väiksem pahandus.
Hoopis halvem oli see, et, kuigi müürid roolil
oli ööes uus avar käimla, ei kasutatud
seda, vaid öiendati omad asjad siinsamas:
vesi lasti otse trepi ette, junnid jäeti süüski
veidi kaugemale - müüri taha prahikun-
niku juurde või siselisvõssa / vnto foto nr.1. /.

Koorijuhiga rääkimine õigeaegse harjutuse
lõpetamise suhtes ei andnud mingisuguseid
tulmusi. Tal oli hea kultuuritegelase kuul-
sus ja kindel tugi vallavalituse saasingu
näol. Sellistes tingimustes ruumide reka-
misest ei olnud midagi väga tulnud. Valla-
valitus olnud kindlasti rahelt seganud ja

korranud koorijuhhi minu aadressil antud
süüdistust:

"Mitte laulukoor ei ole ümbruse eoste-
mises süüdi vaid õpetajad ise. Miks nad
ei tee kasvatustööd väljaspool kooli? Miks
nad ei ole kasvatanud kooli vastu austust?
Miks teie näiteks ei rakenda mittelauljaid
mõnel teisel isetegevusalal?"

Ja mis sa siin vastu väidgidki. Tõepoolest,
kagu Mailda valla õpetajaperes / Mailda
vallas oli 6 algkooli / ei leidunud koorijuhhi
ja seda ametit pidi pidama ühiskoolis
õrijuhhi, kes siis ka mittepädagoogina rakendas
omi kunstialaseid võimeid eepädagoogiliselt -
tegi laulukooritunnet 5-6-tunnilise südaäise
suunita lauljatele ja põhjustas õõ-
hukuvate kogunemise, mida ei olnud olnud,
kui koori olnud juhitanud õpetaja.

Seega oli õpetajate aadressil tehtud
süüdistus põhiliselt õige, kuigi peentse
selles mõttes, et nimul, näiteks, olnud
tulnud kultuuritööd alustada südaäisel,
nagu kunagi vanaasti mõisaorjad alustasid

rekepennist. Ja kuigi ma seda oleksin katanud teha, sellest ei oleks midagi välja tulnud: poisse oli võimatu pimedas kinni püüda! Kiipea kui ma oma toa ukse avasin ja vestibüüli astusin, pistid poisid trepilt koledasti kargjades kõigi ilmapaarte poole plegama ja tulid kohe tagasi, kui „õhk oli puhkas.“ Kontakti leidmine osutus ääres võimatuks.

Aga ka kontakti loomine oleks vähe aidanud. Ma polnud ei laulu- ega pillimees, ei olnud mul vilumust ühegi isetegemiseks Siis. Olenin võinud vaid vestelda nendega, etneda luenguga. Kuid kas siin oli sellers sobiv aeg ja koht?

1926. a. kevadel lume sulades avanes silmale palju mullem pilt kui oli eelmisel kevadel. Siis oli trepieriste müüride taga ainult prahikunnid, nüüd aga oli see küll mullusest väiksem, kuid see-est garneeritud lugematute inimese paetatud junnide ja kuoridega. Kui lumi oli juba kohati maast läinud, lasti ka kanad ära võrre

õhu kätte ja need täiendasid omapoolsete
panustega inimeste poolt teostatud reostamistöid.

Mine suurimaks unistuseks on alati
olnud kaunis koduümbrus. Säh sulle niid!
Sellist jäledust polnud ma varem näinud.

Aga teisest külgist polnud ma kunagi varem
elanud sellises väliselt toredas ja stiilses
majas, millele nii väga sobiks kaunis ümbrus.

Oli selge: midagi tuleb teha! Aimeult ma
ei teadnud, millest alata.

Kui esimesed roojahunnikud hakkasid
lumelt välja tulema palusin kooliteenijat
ära koristada.

See aga vastas, ta polevat siin ja lahus
ametist. Uuel kooliteenijal ei jätunudki
enam seda palvet esitada. Kooliteenija töös
pole kõhaga, palk oli äärmiselt väike
korterit koolimajas ei olnud - käis kadust...
Näha sellistes tingimustes!... Täiskõhaga
kooliteenija mune alles hiljem, kui kool
kasvas, kui väikse anda kooliteenijale
ka korteri.

Emigrantide kooli teenija arvas aga,

et kuna küki-kävid on laulukoori pärast
siis see pole tema asi. Muu prohi koristagu need,
kes müüritagust prügikastina tarvitavad. Kuid
viimast leidmine oli võimatu, sest pimedused
tunnistajad - ainult tegijad ise olid vastes-
tiku ka nägijad.

Küsimuses laotusetus olukorras alustati.
Dotasin kuni maa täielikult tahenes. Siis ütlesin
ühel päeval vanemate klasside poistele, et homme
toimub Tööpetuse tund kooliaias. Täegu
nad kaasa rehaid ja labidad, kuna koolil
selline inventar veel puudub.

Endise Mailla mõisa suurest aiast
oli umbes üks kolmandik eraldatud
Kiviõli kaevanduse direktorile, kes elas
endises valitsejamajas ja kaks kolmandikku
- Mailla algkoolile. Möödunud 1925. aastal
oli vallavalitus aia väga rentinud, 1926. a.
kevadl aga palkas aedniku, kes pidi õpi-
lastele ka aiatööd õpetama.

Järgmisel päeval toid lapsed kaasa rehaid
ja labidad. Aiakäiku oli aednikul juba olemas.
Osa püssi saatsin aedniku korraldusse, aga kõige

suuremad viisin õue ja küsiti, mis nad meie
koolimaja ümbrusest arvavad?

„Kob!“ vastasid poisid.

„Aga mis te sellest plaanist arvate, kui
äige teeksime Meidile kooli ümbruse kaunistaks
kui kuskagi mujal?“ küsiti.

Poisid muigasid omaette. Nähtavasti
mõtlesid: „See pole võimalik!“

„Ega see nii väga raske olegi. Tööd muudagi
onvab, kuid kas me Tööd kardame?“ jätkasin.

„Enteks puhastame õue prahist. Siis juurime
üles vanad raagus sirelipõõsused. Kende ase-
mele rajame lillepeenrad. (Päeva) Vana ring-
tee osa teeme korda teise osa ringtee asemel,
mis nüüd on jäänud Kiviõli direktorile
eraldatud õuele, rajame maja etast vära-
vani uue ja meil ongi jälle ringtee, kuigi
ühelt küljest sirge. Seda võime kasutada
jooksurajana.

Aia äärde nõlvakule rajame võrkpalliplatsi.
Majapoolse külje kaevame maasse, aiaäärset
külge täidame. Loodime. Nii saame Toreda
mänguväljaku. Lõpuks remondime ka müürid

ja meil ongi kaunim ümbreis kui kusagil mujal."

Lasksin tuma aiaast käre ja ütlesin roojahunnikutele näidates:

"Noh, poisid, kas hakkame põhta?"

Poisid tegid imelikud näod, vaatasid üksteisele otka ja muigasid ainult. Keegi ei alustanud.

"Noh, kuidas on?" pärisin.

Viimaks vastab kõige vanem pois, kelle nimi oli Saamat:

"Me pole enne sõitnud teind."

Paus.

"Miks et teie arvates on parem see mustus jätta siia, kus ta on, tuma pall ja hakata mängima? Mängustuhinas roojahunnikud jalgaodega laiseli tallata, käed ja riided roojase palliga ära määrida, sõnnikut jalgaodega klassi kanda, tolmu tõkitada, sisse hingata? Lühidalt — tahate olla hävrasmeeste taolised, kes ei tee sõitnööd?"

Kas nii?"

Poisid teevad näoqumasse. Keegi ei alusta.

"Noh, mis siis ikka!" ütlesin. "Me

tõstan kärule, teie vaadake pealt! Õppige, kuidas
koduümbrust korrastada! Kordamööda vaat
siiski kärutale aeda – õunapuudele väetiseks."

Sain ainult mõned labidatäied kärule
tõsta, kui seesama Joamast haaras labida:

"Poisid, kurask! Kas me siis kardame?"

Ja nüi algaski meie ühinnak kauni
koduümbruse loomiseks.

Ühe puhastamisele järgnenud töodel sekkusid
poisid päris haugu. Juurisime aias õielivõsa,
Lillepeenarde jaoks kärutasime aiaest ram-
musamast mulda. Teedetegevusel ja mängu-
platsi mullatöödel löid ka tütarlapsed kaasa.
Lisaks rehadele ja labidatele taoti mullatööde
jaoks kodusid ka käreesid ja kanderaame.
Poisid vedasid pühapäeviti vanemate loal
uue teosa jaoks kruusa ja liiva...

Ainult lillede istutamisel küsis keegi:

"lilledes seda teha? Nükuini tallatakse ära...
ja reostatakse!"

Seola kartsin vahel isegi, kuid lastel
võib-olla julgelt:

"Nüüd enam ei reostata!"

„Kas hakkame siis siin valvet pidama?“

„Ei, meie ei hanka valvama, aga siigisil ütlen, kes valvas!“ oli mu vastus.

Muidugi mõtlesin ma, et inimesi ei hanka me valvama, küll aga käduloomi ja -lindu, kui neid kinni ei hoita.

Mööunud kevadel õpetajana saavutasin vähe: kannu hakati vaid trepist kaugemal söötma. Müüd koolijuhatajana taotlesin enamat. Keelasin õues kanade karjetamise. Ühtlasi näitasin puuriida ja käimla vahel kätte paha, kuhu võivast ehitada traatreõrguga piiratud kanakopli.

Kõige arvatagi võis, minu korraldusest ei täidletud. Emigrantide kooli juhataja oli ju samuti majas ja õues peremeez nagu minagi. Pealegi oli tema valduses alles suurem osa muume. Olin tema arvates vaid vägivaldne võimuharaja. Muna aga teadsin, et emigrantide kool paikneb selles majas viimaseid aastaid, maidolla algsel aga jääb siia edaspidigi ja kusagil ei ole keelatud kanakopliina kasutamine ette nähtud.

Sellest järeldasin, et mul on õiges oma Teo kaitses
kooroldusi teha.

Kui kanad olid ühe lillepeenra osta segi
tehitenud, võtsin aedniku tunnistajaks kaasa,
kordasin emigrantide kooli juhatajale oma
endist nõuet ja lisasin:

„Kui teie ja teile alluvad õpetajad
kannu kinni ei pane ja kanad hakkavad
jälle lillepeenraid tehitema, olen sunnitud
neid maha laskma või mõnel teisel viisil
hävitama. Pidage meeles, ma olen harjunud
sõna pidama.“

See aitas - kannu enam ühe ei lastud.
Kuid pahameelt oli palju. Koolijuhataja
abikaasal läksid silmadki mõrjaks:

„Pole meil enam siin elu! Kõigest
on näha et Ivan Ivanovits tõlaks meid
majaist välja süüa!“

Age mis sinna parata: kahele poole
jõi ruumi kitsaks. Mäidla asundusel jaos
kavatseti avada algklassid, kogu valla jaos
aga laiendada vanemate õpilaste internaat.
Õpetajaid tuleb juurde - need vajavad kortereid...

Juba sügisel vajab aednik keldrisruumi. Ka kooli puutöökoda tuli avada keldrikorrusel. Kanala jaoks ei jäänud enam ruumi. Kana- pidamine tuli likvideerida, kuigi see oli suureks löögiks emigrantide kooli õpetajatele, kelle palk oli palju väiksem lesti õpetajate palgast. Meie ei tasunud eik vaid emigrantide kooli.

Kuid kõige kitsamal ajal hakkasid need vanemad uued parvud vajavate. Nende eest hakkas hoolitsema Kiviõli kaevanduse juhatus, kelle töölised ja ametnikud emigrantide koolid. Kool kolis järk-järgult üle Kiviõlli. Kümmeaks jäid lüüdlasse ainult vanemad klassid ja väiksearvuline internaat. Viimased ruumid vabastati alles kolm-neli aastat hiljem.

Samaaegselt kanasõjaga algas riiklik sugupullide. See lahing muutus kergemaks kui laota julgesin. Pulli hooldaja Aleksander Pungas muutus arusaajaks meheks ja, kui olin temaga rääkinud, leidis pullile koha uue karjamaa.

See-eest aga oli sugutänu omanik Kuusmik

kahexordset kangekaelne.

Minu korraldustele ta üldse ei reageerinud. Ühiskaupluses põhjas mind naabritele:

„Kuradiina mõisnik niisugune! Ei taha enam vaesel inimesel elada lasta!“

Katsusin vallavalitsuse kaudu mõjutele - ka see ei aidanud. Ühe kasutamisesks olevat temalgi õigus. Tänujannu Töötas ka 1926. a. suvel nagu varemaltki. Ainult nüüd ei taanud ta tänu enam ühe kaskle, vaid leppis aednikumaja ja ühiskaupluse vahelise alaga. Eks seegi olnud küllaltki suur saavutus... Alles hilissügisel tuli lõpp: Kuusmik müüs tänu maha ja ise kolis oma äsja valminud aednikumaja. Aednikumaja jäi Tervena kaotaaedniku käsutusse.

x x

+

Kahel esimesel suvel tegin ilumuru, lillepeenarde ja könniteede hooldustööd ise. See nõudis ühelt inimeselt küll kaunis palju aega ja vaeva, aga värske õhu käes Töötamist ma ei pidanudki Töös vaid puhkuseks.

Tegin seda suurima naudinguga. Iga kahe
 nädala järel niitsin õue üle, iga päev puhastasin
 kõnniteed, tarviduse järgi puhastasin lillepeenraid
 ja kastin lilli... Koige rohkem alga mõeldis
 niitmine. Kui esimese niitmise järel heina
 kerkis niitusin, selgus ikka, kuigi ma kunagi
 kaarevaheid si jätanud et üsna kates kohtades
 oli märgata süski ebahütsusi. Ma niitsin
 kogu õue teistkordselt üle, teistkordselt
 rüüsesin. Reha tõmbas nüüdki mõne
 maadliqi almeid rohelise kõrgemalt.
 Käisin siis õue kolmandat korda vi-
 katiga üle, kuid enam ei rüüsunud. Selli-
 sest läbitöödeldud maa ei oinunud mil-
 legagi muruniidamasinaga niidetud ilu-
 murust. Kibad murearibad / kitsad
 murearibad on selgesti näha hiljem tehtud
 fotol nr. 3. Lillepeenarde es ja lilleklumbide
 ümber niitsin mitte viikatiga vaid terava
 luuaga, sest nii kibast riba oli viika-
 tiga võimatu ühetasaseks niita. Et
 aga nuga pidi väga terav olema siis
 niidsin vasakus käes alati heisku,

et iga kümne - viieteistkümne loogi järel muga
teritada.

x x x

Sügisel, esimesel koolipäeval, kogusid kõik
õpilased õue. Laskin neil meelde tuleb, milline
oli kooliümbrus möödunud sügisel ja jutustada,
mis on nüüd teinuti. Nad leidsid: muru
on kaunis, lilled ilusad, põnniteed puhtad.

Aga kas mäletate meie kõnelust kevadel?
küsisin. „Keezi arvas siis, et lilli ei ole
mõtet istutada, et kõik kallatakse ära... reos-
tatakse... Mina aga ütlesin, et nüüd enam
ei reostata. Nagu näete, mul oli õigus.
Kogu suve jaorsul ei ole siit ühtki lilli murtud,
aga ale ka ümbrusest reostatud. Keezi teist
küsis siis: „Kas hakkame siin valvet pidama?“
Mina vastasin: „Ei, meie ei hakka valvama, aga
sügisel ütlen, kes valvas.“ ... Kanad paandi
kinni, pull viidi õuest ära, hobust hanti
ketis kaugemal õueservel... Aga kuhu jäid
need möödunud aastased mürgelolajad ja
trepietise reostajad? Mina neid ei valvanud.
Väib-olla, mul ei olegi nüüd vaja teile

"ütelda, kes valvas, võib-olla ütlete ise?"

Ja keegi suurem peiss ütleski:

"Ahh, nüüd oli kõrk ilus ja puhkas - käbenenid!"

"Õige: ilu hoidis end ise, mustus aga ahvates veel mustamatel tegudel!... Kaunit ümbrusel on suur jõud: ta kasvatab. Kaas ei hooli ilust, aga kui inimeses on jäänud alles veel vähegi inimlikku, siis ilu muundab ta märksa paremaks.

Nagu selgub, meie kevadel tehtud töö ei olnudki nii tähtsusetu vaid, vastupidi, väga tähtis: me muutime ümbrust - ümbrus kasvatas inimesi, sealtuolgas muudugi ka meid endid. Ümbrus ja inimesed mõjutavad üksteist vastastikk.

Pidage seda mees ja hoidke ka oma koduümbrused korras!"

x x

Kooliõues oli veel pagugi tüh. Mängu-
väljak valmis lõplikult alles 1924. a. sügisel*)
Õue ja aeda istutamine järgmistel aastatel
sile 400 j. m. sireli- aakaa- ja ribuvitsakeeki.
1926. a. suvel laakis vallavalitsus küll

*) Vaata lkn. 61

läbimädaenuend trepi asemel uus teha, aga trepi-
 esised müürid jäid andiselt inetuteks vare-
 meteks. Vallavalitus selleks raha ei leidnud,
 kuna pidas müüride remonti mõivaks
 tarbetu toreduse tagaajamiseks. Need lasksin
 parandada järgmisel aastal koolekoogu sum-
 madega / vaata foto nr. 2. / Võib-olla ei
 oles koolekoogu raha andnud, kuid raha
 oli kogutud koolepidudega ja suure osa
 maadustas koolekirundist sadas maarent.
 Koolemees oli ette nähtud koole personali-
 kasutuseks, kuid meie andsime mees kooleko-
 gule üle tingimusel, et võime sellest
 saada rendiraha kasutada oma äranä-
 gemise järgi õpilaste premeerimiseks ja
 muudeks meie arvates koolele vajalikeks
 vajaminevuteks. Sellepärast siis koolekoogu
 vastu ei seisnudki.

x x x

x

Ainult kaks aastat pidas vallavalitus aednikku.
 Mõlemal aastal maksis vald aedniku paljaks
 rohkem kui aiasaaduste müügist saadud tulu.
 Kontrolli teostamine oli raske, sest aia-

maduri turustas asunik ise.

1928. a. kevadel anti aed koolile üle. Aia eest renti ei võetud. Mulle jäeti aia kasutamises vabad käed.

Juba talvel valmistusin selleks ette. Andsin 5. ja 6. klassi poistele Tööõpetuse tunde (õigemini sunnitud andma). Koolil oli ainult üks Tööpuru, mõned saed, viilid, püürid, paar hõõvli, pöistlid... ja see oligi kogu inventaar. Mul polnud tööõpetuses mingisugust vilumust. Pealegi ei sallinud ma siis moesolevat papikulatust, kus kogu Tööõpetus seisis mitmesuguste pappkarkide ja asjakeste valmistamises.

Mul pundus oskus, kuna varemalt ma polnud kunagi sellega tegelema, kuid ma leidsin endal arvates äige idee: kogu varemate klasside poiste Tööõpetuse muutsin kevadel algava aiatöö ettevalmistamiseks. Tegime puurehasid, valmistasime kärre, kande-raame, labida- ja rehavarssi, lillekappe, taimede nimelaudu jne. V ja VI kl. poisid olid ühendatud üheks grupiks. Samal ajal teinud teises grupis Tööõpetus mainitud klasside tütarlastele.

Kuna töötaas oli ainult üks tööpink, siis kahe klassi poisid korraga tööl ei saanud. Töötati väikeste alagruppidena ja töötaas tehti ainult koolile määratud esemeid.

Töies kaasajutus koguneti tundi vord selleks, et saada tööülesandeid ja ka aeller, et pärast lõunata tehtud tööd.

Saanud tööülesanded siirdus enamik paistest koju ja töötas seal. Tööpink leidis igas talus.

Ka koolis valmistatavate puurhoidude pead tehti kodudes ja kaotati isade ja vanemate vendade abi pulgaurkude puurimisel, kuna see töö ei tulnud enamiku käes hästi välja.

Selline töötamine paljud muudugi program- mikohane, kuid koolikohane jäi rahule.

Ja nii imelik kui see ka oli, tööõpetuse tundides ma saavutasin kontakti just nende õpilastega kes olid mitu aastat viles klassis istunud klassi lõpetamiseks lootuse kaotanud õppimisele kõrga lõikud ja nägid nüüd tundide segamises oma ainsat ülesannet ning võtsid koolikohustusest vabanemist.

Tööõpetuse tunnis aga, kus mõnikord oli raske ütelda, kes kedagi õpetab, kas mina õpilasi, või õpilased mind — näitens rehapulkaade õige reija ja kindistamise oskuse õppisin paistelt — jah, Tööõpetuse tunnis muutusid need alatised valulapsed kõige paremateks töötajateks. Neid tuli tihti kiita, see tüürustas. Nad nägid, et nemad on ka millekski suutelised ja, kuna õpetajaga oli loodud hea vahakord, püüdsid ka teistes tundides paremini käituda. Õppimisest küll enam suurt väga ei tulnud, kuid nüüd nad vähemalt ei seganud teisi, aiatöös aga olid esimesed ja hiljem kodu-
aia ja kodusümbruse korrasdamisega — teistele eeskujuks.

Revalil väisime aias tööle rakendada mitte üksi kõik poisid korraga vaid ka kaasa tütarlastega, sest meil oli nüüd Tööriistu külluses: 20 puureha, 2 käru, 10 kanderaami, 5 kevadulikorvi, mis olime valmistanud ise. Peale selle oli meil 20 lakkidat, 10 küerkõblat, 10 terranda 10 raud-
reha, mille varred olid poistele tehtud.

Reha-, labida-, kätla- ja kirovarto, sauneti ka
vähapulkade tagavara oli suur. Rohelised
värvid mitmesuguses suuruses lillereppide ja
valgete nimelaudade arv ulatus sadadesse.

Pool aeda jäi õpilaste korraastada ja kasutada
teine pool koolijuhatajale, õpetajatele ja kaoliteerijale.
Õpilaste poolal oli 26 vana õunapuud ja üle
ühe karusmarjapäosa, mis saaki andsid.
Punase- ja mustasõstra-päosaid oli vähem,
need ei andnud enam suuremat saaki –
need juuridime väga.

Telliste ETK Põltsamaa aiaärist tolle-
aegseid uusi sorte marjapäosaid, igast
sordist 5 päosast: Tikakobaraga valge, Hollandi
valge, Boskaapi hiigel ja Koljett / mustad sõstrad /.
Heros ja Hollandi punane ning karusmarja-
dest – Houghton Seedling / jahukasterkindel /.

Pärast mahaistutamist pöösaat tagasilõika-
misel saadud võrsetest rajasime juuba esimesel
aastal marjapäosaate pistikistanduse.

Kooliaias oli häid karusmarjasorte, mille
nime aiga kahjuks ei teadnud. Ka neist
võtsime pistikuid ja andsime nimed:

Suur roheline, Suur kollane, Väike magus.
Paljundamine ka külgrõrsete.

Järgmistel aastatel suurendamine pistik-
istandust tunduvalt. Meil kujunes traditsio-
onis, et iga kooli lõpetaja sai igast sordist
kaasa mõned kaheaastased / koolitatud / pöösad,
millest võis ise paljundada, sest oskuse oli ta
kooliaias töötades omandanud.

Kuid algul ei läinud pöösaste koduaeda
istutamise siiski leduvalt. Pärastisel kontrol-
limisel selges, et mitmed ei kasutanud omi
teadmisi marjapöösaste istutamise alal ja
jätsid tagasilõikamise tegemata. Kahju oleks
olnud osi kärpida! Siit peale andsin pöösad
väga juba tagasilõigatult. Kes tahtis kogu
paljundada, see sai ka asjalõigatud pistikud
kaasa.

Aiatöö ei lõppenud kevadega. Moodustasime
grupid ja nii poisid kui ka tüdrukud käisid
aias tööl igal kolmapäeval.

Tööl käidi heameelega, sest kogu saak
jagati tüdrukajate vahel. Kui algas marjade
ja õunte valmimise aeg, tuldi tööl korvid

kaasas.

Aias oli suvel vähe tööd: kevadel hästi läbikaritud peenraid, pöõsast ja õunapuude aluseid oli kerge hooldada. Peamiselt töös kujunes ära korrahoold, sest 1928. a. alates tegid seda õpilased. Mina ainult niisiti veel ühe suure joosoul. Siis aga muretsesime hoolekoogu summadega muruniidumasinat, millega õpilased eriti armastasid töötada.

Näind siit, et muus igal hädalal. Hü jäi minule vaid üldine juhtimine.

Kooliõue juures, kus punkuur püüdnud, on alati olnud üheks inetuse allikaks puuriit. Keegi ei jõua kunagi kooliternijale ega ka õpetajatele selgeks teha, et puid tuleb riidast võtta järjekorras, aga mitte otida paremaid halge. Ikka otitakse läitepuud ja puuriit liivaks segi. Nii ta siis kükitabki koolimaja kõrval kui korratuse näidis.

Sama lugu oli laidilaski.

Kui aga majja jäi üks kool ja üks peremees, likvideerisime selle; lohakuuse. Me piirasime oma küllaltki suure puulao kolmest küljest hästi laotud kõrgema riidaga, nii et õuest vaadatuna paistis see stiilse

ehitusena mis suurepäraselt sobis ümbrusega.

Koolitörijal ja õpetajatelt tegi korralduse sellest riidast puud mitte enne võtta kui sisenised riidad on ära tarvitatud. Sissekäik pumbattu osus tagumises küljes vastu aiamüüri. Nii jäi puude lõhkumise praht ja segiaetud riidad ära poolt nähtamatuks. Kogu suveks. Ainult talvel, kui puud hakkasid otsa lõppema ja mudi juurde veeti, ei suudetud puhtast joonest alati kinni pidada.

Ma juba märkisin, et ilu hoidis end ise, et keegi ei murdnud kooliohult ühtegi lilleõit. Nii ei pillutud ka pueride enam laiali.

Kuid ilu oskas mõnikord isegi nafta teha...

Olime parajasti lõpetanud ära korrastmise. Mure oli niidetud, teed riisutud.

Õpilased olid alles tööriistu ära andmas, kui nägin kahte vanuainimest - eidekest ära tulevat. Nad seisetasid sissekäigu juures. Pärast lühikest peatust hakkasid poolimaja poole tulema kaks üli mure.

Murel käimine ei olnud keelatud -

korraldasime ju seal jooksumänge - ma ainult
seletasin õpilastele, et nad püüaksid vältida
murelike teeradade ristetallamist, s.o. - kooli
tules ja koolist minnes kasutada alati
teed.

Olid nüüd huvitatud, miks vanaisimees
ei kasuta teed?

Nad vastasid:

"Teel olid nii lused rehatriibud peal,
ühtegi jalajälge ei olnud näha - arvasime,
et ei või peale astuda."

x x

Maidla valla taludes ei kasvatatud siis veel
üldse tomateid, rediseid, salateid. Teiti aedvõrju
kasvatati, aga porgandit ja peeti harvendati
vähe; kaerlikaid ja kapsaid istutati ligikaudu;
ube-herneid teestati halvasti.

Peenrad tehti ka kuivadel liivamaadel
kõrged. Nende ääred varisesid ja kastmisel
vaelas vea vahedesse. Kitkumist alustati
vaid siis, kui peenrad olid täitsa umbrohu-
stunud ja puhastamine raske. Ka oli kevadel
peenardes määratud maa halvasti ette

valmistatud. Penraid kasteti küll põua ajal
iga päev, kuid siinutati enamikus rõhaga -
nii tekitati rühmapiseldust - kuid kasteti
nii rääbe, et vesi kunagi juurteni ei jõudnud
ja kogu see kastmine osutus tarbetuks.

Et anda õpilastele aianõu alal õiged
teadmised, külvasime kaalidega kõiki ümbres-
konnas kasvatatavaid köögivilju, ka neid,
mida veel ei kasvatatud ja hooldasime õigesti.

Maa ettevalmistamisel hooldasime, et
mulda ei jääks ainult mitmed aastase
umbrohu juurt - seennest isekülvanud
umbrohuat on kerge lahti saada.

Et kaalid ei ole maa kõrge, siis
peenravahed tallasime näõri järgi ja põrsat,
sammuti näõri järgi, lõime lühidaga ääred
sirgeks.

Külvi teostasime õigete vahedega. Porgandit
peeti külvasime ridadena, jättes ridade vahete
nõuetavad vahed, et oleks võimalik küi-
köblasega rohida.

Ridade nõuab porgand, olenevalt
sordist, 3 kuni 5 m vahelid. Tegime siis

vastavas pikkuses pulgakased ja harvendajad
jättilki pulgakestega mõõtes täpselt nõuetavad
vahed.

Saamuti mõõtsime vastavate pulgakestega
peedi harvendamisel ja kaalikate - kapsaste
istutamisel.

Peenarde kastmist me ei toimetanud
ka põua ajal rohkem kui üks kord nädalas,
kuid siis me andsime ruutmeetri kohta
pangitule, vahest isegi rohkem, nii et maa
sai sügavalt märgaks. Kui maa tuge-
nes, kobestasime pealmise mullakorra
et ei saaks tekkida põuakoorikuid.

Iganädalane peenarde puhastamine
seemnetest tärganud umbrohtudest oli
pulgakesi vaid mõne minuti töö.
Veidi rohkem aega võttis kastmine ja
kobestamine.

x x
x

Õpilased said koollajas Töötades kindlaid
teadmisi, kuid kas nad neid teadmisi ka
kodumajas Töötades kasutavad? Pöösaste
istutamisest ma juba rääkisin. Õpilased

teadsid, kuidas istutada aga süski jätsid
osad tagasi lõikamata.

Et teostada jätkendlat kontrolli kodu-
aias tehtava töö üle, korraldame köögi-
vilja võistluskasvatuse.

Hooleragu külul ostime seemned ja mineraal-
väetise. Kii seemned kui ka väetise jaotamine
õpilaste vahel ühesugustes vajalikes annustes
ja andme kätte nende endi poolt varem tehtud
^{valgus-}katkestes.

Iga õpilane valmistab koduaias peenra,
mille pikkus oli 10 meetrit, laius - 1 meetri ja
sellele lisaks veel 2 meetri pikkuse kapsavao.

Kooli poolt anti seemneid iga liiki
ühel ruutmeetri jaoks: salat, redise, porgand,
peet, herned ja kõrgabade jaoks. Kurgi
seeme oli ette nähtud kahe m² jaoks.
Kaalika ja kapsataimed muretsenid õpilased
ise. Viis tomatiseemne anti kooli poolt.
Kurgi-, tomati- ja kapsamaale pidid õpi-
lased lisaks mineraalväetisele andma
ka laudasõnnikut.

Õpilaste osavõtt võistluskasvatusest

ei olnud sunduslik. Osavõtjate arv kogus selle 13 aasta vältel, mil võistluskoosseadust korraldati, s.o. kuvi minu elluoldest lahknemiseni, kõikus 20 - 25 vahel.

Kontrolli teostamiseks ja töö hindamiseks valiti viieliikmeline komisjon, plus üks kandidaat. See asendas korvamaa komisjoni liikmeid, kui kontrolliti nende peenraid.

Mina ise ei olnud komisjoni liige, aga võtnud hindamisest osa, kuid ma juhtisin tähelepanu vigadele ja ka sellele, mis hästi tehtud.

Komisjoni liikseteks valiti ainult neid kes amasid jälgrattaid või said neid laenutada ja oskasid sõita, sest naistele valla külad olid üksteisest kaugel. Lähemal asusid Berula, Kuiküla, Aidu, aga Aidu-Nõmmel oli naistelest umbes 5 km, Rääsala 10 km, Oandu laenueti 10 km, Järveaale aga koguni 18 km.

Harilik kontrollmootor kulges järgmiselt: naistele asundus — Aidu-Liiva —

Aidu-Nõmme — Aidu — Uniküla — Rääsa —
 Oandu ja Piilse — Savala.

Kuna see matkatee moodustas ligikaudu
 30 kilomeetrilise ringi, plus tee igal komis-
 joniliikmel oma kodumälla, siis, arusa-
 davalt, kuulus kontrollkesks teras pikk
 päev. Puhkasime harilikult Rääsa ja Oan-
 dupahelehes metsas, kus karutrasime lahti
 ka kaasavõetud parikeseid ning lõunatasime.

Taremaal ei olnud võistluskarvatajaid
 igal aastal. Kui aga oli, siis seal komisjon
 ei käinud täies koosseisus. Harilikult
 käisin seal ainult mina koos mõne tuge-
 vama komisjoniliikmega kontrollpäeval
 järgneval päeval.

Kontrollpäevad olid kindlaks mää-
 ratud järgmistel päevadel: 15. juuni,
 15. juuli ja 15. august.

Kui aga mõni 15. kuupäev langes
 kolmapäevale, mil uus õpilastegrupp
 pidli keolida ja - õue tööle tulema,
 siis toimus kontrollkäik neljapäeval.
 Järgmisel päeval lükkati kontrollkäik

edasi ka vähemase ilma puhul.

Mõned arvavad, et kontrollpäevaole ette-
testamine ei ole hea. Ootamatu kontroll
suunavast õpilasi alati peenraid korras
hoidma, nüüd aga võivad mõni hooletu
õpilane peenraid ainult selleks püües korda
seada.

Muidugi võimaks teostada ka ootamatut
kontrolli, kuid ka selliselt moodusel oluks
omad puudused. Siis ei oleks komisjoni liik-
med võinud olla võistluskaasvõttejate endi
keskelt, kuna kontrollkõiguli riistade mat-
miseks oleks komisjoniliikmed asetatud alis-
tatud olukorda: nende peenraid kontroll
ei ole ootamatu. Kindlalt kontrollpäevade
puhul on aga kõik võrdses olukorras.
Pealegi ei ole raske määrata, kas aed on
alles nüüd korda seadud või on alati korras
hoitud. Ja lõpuks, kui maa on kevadel
hästi umbrohujuurteat puhastatud, siis
aitab isegi sellest, kui kord kuuks teos-
tada põhjalik puhastus. Õige kastmise
järel teostatud mulle kobestamine on

ja ka umbrohutõrje.

Iga komisjoniliige kandis varem valmisjoonestatud tabelisse hiinled. Pärastisel arutluskasolekul kokkulepitud hindel märkisin mingi kvaliteet jäävasse tabelisse. Et muljed ei ununeks, korraldastime arutluskasolekuid igas külas pärast iluvuastust. Hindamine toimus viiepallilises süsteemis ja kanti alltoodud tabelisse:

Nimi	15. juunil						15. juulil		15. augustil						Märkus % millega premeeritud %
	Kas valik ja harimine.	Puunrad	Külv ja harven- damine	Kastmine ja umbrohutõrje	Toetamine + Tomat kurnes, Kõrgelõikaj.	Tomat hooldamine	Kastmine ja umbrohutõrje	Tomat hooldamine	Kastmine ja umbrohutõrje.	Tomat hooldamine	Umbrohutõrje Kõrgelõikaj.	Uldhinne	Paremine järele	Auehind.	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.															
2.															
3.															

Märkus:

Zaher 2. Väisthuskavatusse kontrollkomisjon

jälgis, kas mõõted on täpsed, kas peenra kõrgus vastab maa iseloomule, kas peenar on nii laiitud kui ka pikuti laodis, kas peenral on puhas jaon.

Lahter 4. Siin on ühendatud kastmine ja umbrohutõrje, kuna kastmisel järgnenud mulla kobestamine on ühtlasi ka umbrohutõrje. Kastmist saadi küll kontrollida vaid selle järgi, kas maa on kobestatud või ei, kuid kas kastetud on ka küllaltlaaselt, sellest rääkis taimeede kidur või lopsakas kasv.

Lahter 5. „Tähelepeetud olgu sama kaunis kui ilusad!“ – sellise loosungi andsin õpilastele. Tähti aga tegid aia näotuks just inestud herme- ja kõrgubade kapid. Selle puuduse vältimiseks võttingi kontroll-lehele lahtri „toestamine“ Andsin juhiseid ja kooliaias näitasin askeja. Tomatikepid ei erinevad siin lillekeppidest, kõrgubade peenar aga muutus aia iluks selle sõna tõrises mõttes.

Lahtrid 6, 8 ja 10. Kuigi tomati hooldamine ei ole raske, siiski tuleb sellele osutada pidevat tähelepanu: kogu suve jooksul ära näpistada ülearused võrsed, augustikuu esimestel päevadel

käripida ka laetv ja ära lõigata liigsed lehed, et anda valmivale viljale rohkem õhku ning päikest. Sellepärast siis tuli uuele propageeritavale aedviljale osutada erilist tähelepanu igal kontrollkäigul. Redis ja salat aga, mis vajasid varajast külm, oli sageli juba esimeseks kontrolliks ära tarvitatud, sellepärast ei saanud aendale kultuuridele rohkem, erilist tähelepanu osutada. Redis ja salat: kasvatamise juhiseid said võistluskasvatajad peamiselt kooliaias töötades koolitöö ajal maikuus.

Lahter 11. Kooli näitusel esineks lubati harilikult kõigil, kuigi viimastel kohtadeli tulijad seda õigust ei kasutanud. Keelamist juhtus harva.

Lahter 12. Üldhinde saamiseks liideti lahtrite 1-10 hinded ja jagati kümneks.

Lahter 14. Auhinde määramisel koolinäitusel harilikult viis: üks esimene, kaks teist ja kaks kolmandat. Peale selle määrati teadajatele esiletõstmist väärtvõrre ergutuspreemiaid.

Lahter 15. Auhindadeks ja ergutuspreemiateks anti koolikogu summadeest votetud aiaandusalaat kirjandust.

Algul esinesid võistluskasvatajad ainult

koolimäitusel, hiljem aga ka Liganuse põllumajanduse näitusel, kus Maidla algkoolile määrati korduvalt ühimesi aukindu, mille kohta 15. lahtreis ka märkus tehti.

Kuna võistluskaardist võitid osa võtta õpilased kõikidest vanematest klassidest, pääsaid said aga kooliajast ainult lõpetajad, siis pääsasti korrashoiu kohta püüdis kontrolllehel vastav lahtes. Pääsasti hooldamist vaatlesime eraldi.

Kui 15. juuni kontrollkäigul si almsd võimalik kõiki lahteid täites - näiteas, porgand võis alla alles harvendamata - siis jäeti need lahteid tühjaks ja täideti 15. juulil.

x

Esimese tõuke võistluskaardist korraldamises andis soov propageerida tomateid, rediseid ja salateid, mida Maidla taludes siis veel ei kasvatatud. Neid varsti lisandus sellele püüel täita ümbruskonna huvi aianduse vastu üldse, anda tõuge koduümbruse kaunistamiseks ja sisendada arusaamist, et hästi hooldatud tarbeaied on riiklasi ka iluad.

Esimesel suvel tegid võistluskasvatajad palju vigu, kuid siiski olid nende peenrad eeskujuks koduaria teistele peenardele. Andes juliseid võistluskasvatajail, märkis ära ka kogu aias tehtud vigu, mida palusid võistluskasvatajaid vanematele teatavaks teha. Peenised need olid kõrgjal: näotud ja halvasti haritud peenrad, lihe külv, puudulik hardsendus, sagedane kuid mittekihtaldane kastmine, põuakoorigu püestemata jätmine, umbrohutõrje algelisus.

Alates teisest suvest tekitas komisjoni ühinguit küllades juba suurt elevust. Koduariaid olid võtnud üldiselt teise ilme. Kontrollpäevadeks olid ka vanemad oma peenrad umbrohest puhastanud. Ka peenraid oli kevadel katsutud teha nõuetekohasemalt. Häbi oli ju oma lohkust võorestel näidata.

Võistluskasvataja viga ei tulnud niieid aimult temale kätte näidata vaid ka isa, ema, vanem vend või õde tuli kuulama, esitas hiljem küsimusi ja kuulas kaameelaga nõuandeid, mis puudutasid peenrakultuuri, marjapöösaste ja viljapuude hooldamist.

Kui esimesel suvel liikusid külaot külla ja
 aia- aeda vaid komisjoniliikmed, siis hiljem,
 sedamööda kuidas kuvi asja vastu kasvav,
 liitusid nendega ka paljud teised. Koos kont-
 rollkomisjoniga tulid naaberkülla tihsti ka ^{võit-}
^{luskaasvõitajad} külla, kelle töö ei olnud kontrollitud, saadeti ka
 enclused võitluskaasvõitajad, niiid juha kooli
 lõpetanud noored, et näha, kuidas kooliõnnel-
 äel naaberkülas kasvavad koolilt saadud
 ja aiaaegselt istutatud pöösad. Leidus neidki,
 kes kogu ringsõidu kaasa tegid. Oli juhusid,
 kus ühest külast sõidab teise külla kuni 20-25
 jalgratturit. Kuna külaraheteedel saab jalgrates-
 tel sõita vaid rööbastevahelisel hoburajal,
 siis tuli sõita haneareas, mille ühe ots
 ulatas näiteks Unikülla, kuna teine oli
 alles Aidas. Kui sarnane rivi määrus
 teedäärrel põllul või heinamaal töötajatest
 siis need tavaliselt seisatusid ja teadmatus
 teeseldes ikka keegi küsis:

„Noh, kust siis see sõjavägi valla piirides?“

Ja Teine vastas:

„Täna on ju komisjon!“

Kontrollkomisjoni ringsõidud kuju-

nesid täolisteks aiandusalaasteks ekskursioonideks, kus peale tarbeaia kohta käivate nõuannete propageerimise üldist koduümbruse kaunistamist. Arutasime üheskoos, mida kussagil tuleks ja saaks teha.

x x
x

Pärast korral juhtis Virumaa koolinõunik Lindsa Maidla algsaali aeda õpetajate ekskursiooni. Nagu külalistel ikka kombeks - kütsid. Ja mina, samuti kombekohaselt - tõzjuse tagasi:

"Pole siin midagi vaatamisväärset!"

Aga kord, kui külalised minema hakkasid, ilma et oleksid kuvi tundnud minu aruõetes tähtsa asja suhtes, ütlesin:

"Elevant" te vist süiski tähele ei pannud: meie puuladu õues ja kompostihunnikuid aias."

... Püüdnud ol juba juttu, kompostihunnik on aia sageli samasuguseses olulapses nagu püürit õues. Kompostihunnikuid peaks olema vähemalt kolm. Et nad neljandaks aastaks oleksid

tarvitamiskõlblikud, peab neid igal aastal vähe-
malt kolmel korral ümber kaevama. Seda aga
tihti ei tehta. On ainult üks kompostihunnik.
Ühte osa pannakse aiast kogutud pralid, teisest
osast võetakse kompostimuld, keskel lõikab
lopsakas umbrohhi.

Müü aga andsime oma kompostihunnikutele
kõikidele ühesuguse kuju: laius alt 2 m, üle-
valt - 1 m ja kõrgus - 1 m. Ainult pikkuses
võis olla vähe. See oleneb kompostimaterjali
hulgast. Kompostihunnikusse rüütime peale
aiast saadava umbrohu ka rogu õuest
nüidatud heina, mida oli ühel aastal rohkem,
teisel vähem. Kõiki hunnikuid kaevasime
suure jaoksul 3-4 korda läbi. Põu ajal
kastisime. Kompostihunnikute juures pid-
sime silmas puhtast jaotat naugu peenarde
tegemiselgi. Ja nii ei olnud maidla aias
midagi, mis oleks rüüvanud ilumeelt.

... Ma palusin külalisi ülalmainitud „elavate“
lähemalt vaadelda, sest olin arvamusel, et olgu
muuga kuidas on, vähemalt need väärivad

järelatsemist.

Nagu hiljem selgus, ei olnudki mu peale-
tärkivus silmarune ja kassiuta: koolinõunik
Lindsil olivat hiljem kooli külastades ka
peurütade suhtes märkusi teinud.

+ + +

Kord külastas mind mu naaber - Erva-
Liiva täienduskooli juhataja Aleksander Keero.
Erva-Liival oli korralik õppeaeg, kuid väljaspool
kooliaeda seal võistluskasvatust ei korraldatud.
Nii oli palgaline aednik ja aiastöö õpetaja.
Keero ise leidis aega lühikoori juhtimiseks ja
muukski seltskondlikuks tööks. Minust aga
teadis ta, et veebruariga koolitööd vaba
hetke oles või aias - alates varakehvusest
hilissügiseni.

Tutvunud põhjalikult mu tööga, arvas
ta:

"Muidugi, kõik on ju väga kena...
aga kas siiski väärib seda, et matate siia
roogu oma energia?!"

"Tont seda väärinist teab!" ^{"vastasik..."} Kas maailmas
 ongi üldse tegemist, millel on väärtust? Mis
 ühelt paistab tähtis olevat on teiselt suu-
 lollus. Kõik aleneb kalduvusest ja mehest. Mina
 isiklikult armastan üle kõige päikest, värsket
 õhku ja vett. Aias Tootades saan päikest
 ja värsket õhku kielluses. Supelda aga võib
 siinsamas elavilja jões, kus suuveljas käärus
 ringe tehes võib harrastada isegi pikamaa-
 ujumist. Nii ei ole siin mingisugusest
 traagilisest energia mahamatumisest juttugi.
 Vastuotsa, siit ammutan energiat... Kuid
 aga mind sellepärast või ka päris loodusest
 egoistiks pidada. Oua isiklike kalduvuste
 rahuldamise kõrval peüan õppest kasu-
 tada tööarmastust ja arendada nende
 ilumeelt. Eks sellegagi tuleb arvestada...
 Jah, täpneleat, ma ei tea, mida tähtsamat
 oskavõrgi siin teha?... Minu arvates
 väärub!"

+ + +

Mõned fotod.

Foto nr. 1.

FK 1575-1

Saadud Joh. Triefeldti raamatukaup-
lusest Rakveres. Millal foto tehtud, ei
ole teada. Toistab lagunemise mürri
ots ja siulivõsa.

Foto nr. 2.

FK 1575-2

Tehud pärast trepieniste müüride remonti. Pralikuuniku ja sirelirõsa asemel on rajatud lilleklumbid ja tee, mille vasakul serval asub pikk lillepeenar. Taga vasakul on näha valitsejamaja, kus siis elas Kiviõli kaevanduse direktor. Samuti on näha püriaed.

Foto nr. 3.

FK 1575-3

Tehtud paar aastat pärast eelmist fotot. Klumbid on kujult eelmiste sarnased. Täärne lillepeenar on asendatud noore kibuvitsahokiga. Hiljem kujunes sellest kaunim hekk, millele andime pealt pöösast iseloomule vastava kumera kuju. Aia, mille olime rajanud alles istutatud madalate kibuvitsapöösast ette poistele meeldetulekandeks et nad murale mängima jookstes ei harkuks üle peenra hüppama, kõvaldatime, kui hekk oli juba küllalt kõrge. Tagaplaanil aednikumaja.

Foto nr. 4.

FK 1575-4

Fotod nr. 4 ja 5 on tehtud samaaegselt foto nr. 3-ga. Mõlemal paistavad sireli-värvase asemel rajatud lillepõuad ja hekid. Foto nr. 4 on paremal tagaplaanil võik-palliväljak, kust paistab vaid üks post, teine jääb varju. Maapinna kallaku

totte mänguväljakut ei ole mäha. Ka mängu-
väljakust oli foto olemas, kuid see on kaduma
läinud.*) Fotod nr. 2-5 tegi kohalik fotograaf
Prisk minu tellimisel.

Foto nr. 5.

FK 1575-5

*) Hõigem siiski leidus. Vaata lüh. 61.

Foto nr. 6.

FK 1575-6

Ainus hilisema aja foto. Tehtud kas 1938 või 1939. a.
 õpetaja Mare Uja tellimisel. Kahju, et siin ei paista keegi,
 mis sellena ajaks olid täiesti väga kujundatud. Siit või-
 me vaid näha, et lillepeenardest ei ole loodetud kauniste-
 mast. / Pildil: Mare Uja oma pitipojaga. /

X L X

x x x

1940. a. sügisel viidi mind üle Rakvere [keskkoali õppealajuhataja kohale. Kui tuttavad nägid mind asju parkimas, imestasid:

„ja teie raatsite seda ilusset aeda ja ümbrust maha jätta?!”

Ma vastasin:

„Kunagi tuleb ju kogu kaunis maailm maha jätta... Tään nüüd peaproovi, et siis oskaksin hüvastijätul väärικalt käituda.”

x x x

1944. aasta sügisel, kohe pärast tagalast Rakverre saabumist, tehti mulle ülesandeks llaidla rahvamajas esineda laenguga. Võtsin ettepaneku heameelega vastu, sest tahtsin näha vana tuttavaid paiku.

Räägitakse, et tark inimene väldib vana-dus-päevil kohtumist oma noorpõlve armastatuga, kes ei ole kaua näinud.

Ka mina ei oleks pidanud Maillasse minema, vähemalt mitte kodumajja sisse

astuma...

Õu oli kaitseks taieks täis kaevatud, ... hekid
rõsastunud... lillepeenarde kohta võis vaevalt
ära tunda!

Aiaväravad olid lagunemised. Nagu õues hekid,
nii olid aias püüvad ja puud hooletusse jäetud.

Umbrohi loppas kõikjal.

Seda kurba ja masendavat pilti täiendas
kunagise peenramaa kohale ketti pandud lehm,
kes oma karjakopliga näis väga rahul olevat...

Mind teostas süski mõte:

„Küllap kunagi taastatakse!“

Meriväljal,
5. märtsil 1961. a.

Foto nr. 7.

FK 1575-7

Vönpallivägen.